

# HEN IMOD EN VALENSBASERET SYNTAKTISK ANALYSE<sup>1</sup>

af Jette Persiani

## 1. Indledning

Den terminologi, som i almindelighed anvendes i den syntaktiske analyse af klassisk græsk prosa, består af en blanding af syntaktiske, semantiske og morfologiske termer. Det betyder, at analysen ikke kan blive konsekvent. Så vidt jeg kan se, opstår problemet, fordi de traditionelle græske grammatikker ikke skelner mellem ledfunktion og det materiale, som kan udfylde en given ledfunktion, og derved kommer til at blande forskellige niveauer. I den anledning vil jeg i første omgang kort beskrive valensforskningen og fremhæve de punkter, hvor den traditionelle beskrivelse efter min mening er utilstrækkelig. Derefter er det min hensigt at vise, at en valensbaseret syntaktisk analyse kan give en mere klar og enkel beskrivelse. Til det formål vil jeg præsentere Michael Herslunds model fra fransk bestående af fire valensmønstre baseret på fire definerbare ledfunktioner og undersøge, om den kan danne grundlag for en dækkende sprogbeskrivelse af græsk.

## 2. Om valens og valensforskningen

Valens er den betegnelse, som ords evne til at knytte andre ord til sig har haft, lige siden L. Tesnières "Éléments de Syntaxe Structurale" blev udgivet i 1959. Det er verberne, der har langt de fleste kombinationsmuligheder og som først og fremmest er blevet beskrevet, men også adjektiver, adverbier og substantiver kan knytte led til sig. Disse led betegnes komplementer, argumenter, aktanter eller blot valensbundne led. Tesnières strukturelle og funktionelle opfattelse af sproget har forskerne appliceret på de enkelte sprog og dermed ændret den grundlæggende opfattelse af sprogene hvad angår store områder som objekter, adverbialled, kasus og præpositioner /præfikser. For latins og til dels også græks vedkommende har Heinz Happ påbegyndt dette arbejde. Denne nye måde at betragte sprog på har bevirket, at der ikke længere er en skarp skelnen mellem morfologi og syntaks, men at de forskellige morfologiske udtryk indsættes i den syntaktiske beskrivelse og ses som udtryk for de syntaktiske funktioner. Det betyder også, at verballeddet opfattes som den essentielle kerne i sætningen, hvorfra den energi udstråler, der interagerer med subjektet og, når det pågældende verbum tillader det, strømmer direkte over på objektet og indirekte over på et eventuelt andet komplement. Intet sprog har formodentlig flere end tre valensled i samme verbalkonstruktion. Det er

---

<sup>1</sup> Det følgende er en bearbejdelse og en videreudvikling af det materiale, som jeg fremlagde på et seminar på Institut for Oldtids- og Middelalderforskning 23. maj 2002.

i den forbindelse vigtigt at understrege, at der med Tesnière ikke blot er indført nye termer for de traditionelle transitiv - intransitiv, men at det grundlæggende i denne terminologi er det hierarki, dvs. den gensidige afhængighed af syntaktisk natur, der er mellem funktioner.

Der foreligger mange forskningsresultater såvel i udlandet som herhjemme, men de fleste drejer sig alene eller hovedsageligt om de moderne sprog. Det gælder dog ikke det europæiske forskningsprojekt "Typologie des Langues de l'Europe" (EUROTYP), som har udgivet en serie på ni bind, det ene fra 1998 med titlen "Actance et valence dans les langues de l'Europe", som har græsk og latin med. Det er vigtigt for de klassiske sprog at være med til at præge denne forskning og deltage i tværfagligt arbejde.

I Danmark har der været ført intense akademiske lingvistiske diskussioner angående valens siden midten af firserne, hvilket betyder, at Danmark med en vis forsinkelse følger den internationale lingvistik's interesse for studiet af valensbærere. Valensstudierne i Danmark har hovedsageligt udviklet sig i fire forskningsmiljøer, der til dels overlapper hinanden:

- Forskergruppen på Handelshøjskolen i København, inspireret af Michael Herslund og Finn Sørensen, som har formuleret deres egen ret radikale adjektteori på baggrund af Tesnière.
- En lille geografisk spredt gruppe, der arbejder med naturlig sprogindlæring og maskinel oversættelse.
- Forskergruppen ved Københavns Universitet, som kombinerer den traditionelle danske strukturalisme (Hjelmslev) med Simon Diks funktionelle teori, hvor de semantiske relationer er det fundamentale.
- Valensforskergruppen ved Odense Universitet, inspireret af Claire Blanche-Benveniste og Karel van den Eydes pronominal fremgangsmåde.

### **3. Problemer ved den traditionelle beskrivelse**

Studiet af det antikke græske sprog præges i høj grad af gamle videnskabelige græske grammatikker som den synkrone R. Kühner – B. Gerth og den historisk orienterede E. Schwyzer – A. Debrunner samt den mindre og praktiske opslagsgrammatik for universitetsstuderende H.W. Smyth. De har indrettet deres syntaktiske afsnit ud fra teorien om minimalsætningen, dvs. sætningen med færrest mulige bestanddele. Denne sætning består dels af subjektet: den person eller ting, om hvem noget siges, og prædikatet: det, der siges om subjektet. Alle andre ledfunktioner betragtes som udvidelser af minimalsætningen. Subjektet kan udvides med et sidestillet led i nominativ eller med et attributivled, der ud over et adjektivisk led kan bestå af et substantiv, et substantivisk led i genetiv, en præpositionsforbindelse eller et adverbium. Prædikatet kan udvides med et

sidestillet verbum eller kvalificeres af et substantivisk led i en oblik kasus, en præpositionsforbindelse, en infinitiv som objekt, et participium, et adverbium eller et adverbialt udtryk (f.eks. en tidsangivelse). Som det fremgår, skelner disse grammatikker ikke mellem ledfunktion og det materiale, som kan udfylde en bestemt ledfunktion, men har materialet som udgangspunkt.

Dette forhold medfører, at de ikke når frem til en systematisk gennemgang af ledfunktionerne. Af de primære (de af verballeddet direkte afhængige) ledfunktioner gennemgås kun subjekt og prædikat, mens objekt og adverbiale forbigås. Overraskende fremhæves så attributtet, der jo er et sekundært led, og det under overskriften *Adjektiver* sidestillet med paragrafferne *Subjekt* og *Prædikat*. Igen skelnes der ikke mellem ledfunktion og materiale. Begrundelsen for ikke at gennemgå ledfunktionerne objekt og adverbiale er formodentlig, at de skulle høre ind under kasuslæren. Men i beskrivelsen af substantivernes kasus blandes igen forskellige niveauer: syntaktisk - semantisk og synkron - diakron. Akkusativ behandles overvejende ud fra ledfunktioner, men genitiv og dativ ud fra historiske/semantiske kriterier. Det betyder, at beslægtede led beskrives forskelligt. Genitiv opdeles semantisk i egentlig genitiv og separativ genitiv, dativ i egentlig dativ, instrumental dativ og lokativisk dativ. Desuden er der tradition for at betragte den separative genitiv og den instrumentale dativ historisk som oprindelige indoeuropæiske kasus og dermed som adverbialle led. Dermed får man ingen systematisk beskrivelse af den enkelte kasus' ledfunktion.

Man kan naturligvis ikke vente at finde en valensbaseret beskrivelse i så gamle grammatikker og konklusionen bliver, at disse værker ikke har nogen systematisk gennemgang af den græske syntaks, som man arbejder med syntaks idag, og at de anvendte termer er utilstrækkelige. Det er vel også derfor ingen længere i praksis anvender denne form for analyse, skønt de omtalte grammatikker nyder stor anerkendelse, og det med rette af andre grunde. I stedet for opererer man i almindelighed med følgende sætningsfunktioner: verballed, subjekt, direkte objekt, indirekte objekt, subjektsprædikat, objektsprædikat og adverbialled (herunder alle præpositionsforbindelser). Disse sætningsfunktioner defineres typisk ved en blanding af syntaktiske, semantiske og pragmatiske egenskaber og der arbejdes igen ud fra materiale snarere end ud fra syntaks.

#### **4. Sammenligning mellem den traditionelle beskrivelse og den valensbaserede**

Tesnière kritiserede den traditionelle analyse subjekt-prædikat og kaldte den et levn fra perioden fra Aristoteles til Port Royal, da grammatikken var grundlagt på logikken. Det var ham, der gjorde opmærksom på, at man bør foretage en nøjagtig metodologisk skelnen mellem *signifiés* og *signifiants*, mellem det semantiske eller konceptuelle plan og det morfosyntaktiske eller grammatiske plan. Denne skelnen

er grundlag for hans arbejde med de tre aktanter: verbalkernen udtrykker et helt lille drama med en obligatorisk handling – brugt i ordets bredeste forstand – og ofte også med aktører og omstændigheder. På det morfosyntaktiske plan repræsenteres disse af verballed, aktanter og omstændighedsangivere. Tesnières tre aktanter er i almindelighed blevet opfattet som: første aktant subjekt, anden aktant det direkte objekt og tredje aktant det såkaldte indirekte objekt eller dativobjekt, en aktant, som er meget vanskelig at definere. De to første spiller en central rolle på formentlig alle sprog, i og med at aktionsverber er så almindelige, dvs. verber, der på det semantiske plan udtrykker en handling udført af en agent på en patient. Første og anden aktant repræsenterer disse semantiske roller på det morfosyntaktiske plan. Eftersom Tesnière arbejdede med tre forskellige aktanter, havde han problemer med at indpasse de verber på latin og græsk, som har plads for to akkusativer (f.eks. *disco/διδάσκω*).

Indenfor den moderne valensforskning har der været en tendens til at arbejde med flere aktanter eller valensled, men Herslund og Sørensen er gået tilbage til tredelingen ved at modificere Tesnières aktanter sådan, at tredje aktant udvides til at indeholde alle valensbundne elementer, som ikke er subjekt eller objekt. Dette valensbundne led defineres så ud fra det forhold, det har til det “fundamentalt valensbundne led”, nemlig subjektet ved intransitive verber og objektet ved transitive verber. Det kaldes adjekt og anses for at have den semantiske rolle lokation. Mens denne rolle kan være helt konkret, er den i mange tilfælde af afbleget og metaforisk art. (Det kan man sammenholde med Lyons’ beskrivelse af agent og patient som henholdsvis udgangspunkt for en bevægelse og mål for en bevægelse, altså steder; se p. 13). Et argument for adjektteorien er, at adjekterne ser ud til at være ude af stand til at forekomme sammen, altså er i komplementær distribution og derfor kan opfattes som varianter af samme sætningsfunktion.

#### 4.1 Valensbundne led versus frie tilføjelser

I Tesnières beskrivelse af syntaksen indgår også en skelnen mellem valensbundne led, aktanterne, og ikke-valensbundne led eller frie tilføjelser, omstændighedsangiverne. Denne skelnen, som er det helt grundlæggende for en valensbeskrivelse, kan ikke foretages ud fra materialet, eftersom mange valensled også forekommer i en fri udgave, dvs. ikke bundet af verbets valens, f.eks. en dativ:

(1) *ἔάν μοι πεισθῆτε* (Xen. An. 1.4.14, hvis I adlyder mig)

(2) *μέμνησθέ μοι μὴ θορυβεῖν* (Pl. Ap. 27b, husk ikke at larme op for mig) (etisk)

Det kan også være et prædikat til subjektet overfor et frit prædikat til subjektet:

(3) *καίπερ τηλικούτος ὢν καί οὕτως σοφός* (Pl. *Prt.* 318b2, skønt (du) er så gammel og så vis)

(4) *οἱ θεοὶ...εὐμενεῖς πέμπουσί σε* (Xen.*Kyr.*1.6.2) (guderne sender dig velvilligt)

Eller prædikat til objekt i akkusativ overfor frit prædikat til objekt i akkusativ:

(5) *καὶ στρατηγὸν αὐτὸν ἀπέδειξε* ... (Xen. *An.* 1.1.2, og han udnævnte ham til strateg...)

(6) *ὅπως ὅτι ἀπαρασκευότατον λάβοι βασιλέα* (Xen. *An.* 1.1.6, for at han kunne fange kongen så uforberedt som muligt)

Opdelingen af sætningsled i to slags bygger på den opfattelse, at verber rummer et semantisk potentiel, som specificerer deres syntaktiske konstruktion. Valensleddene må derfor ses som manifestationer af de enkelte verbers betydning. Valensleddenes direkte afhængighed af verbet fremgår af, at de er karakteristiske for nærmere bestemte verber og ikke blot deres morfologiske form (materialet) men også deres semantiske indhold er betinget af, hvilket verbum, de er knyttet til. Nogle verber kan have objekt i form af akkusativ med infinitiv, f.eks. *φημί* (jeg siger), andre i form af en deklarativ ledsætning, f.eks. *λέγω* (jeg siger). Nogle verber kan kun have en animeret størrelse som subjekt, f.eks. *ὁράω* (jeg ser), andre kun animeret objekt, f.eks. *ἀποκτείνω* (jeg dræber). De frie tilføjelser kan derimod føjes til et vilkårligt verbum og hører snarere til hele sætningen end til verbalet.

Præpositionsforbindelser bruges for det meste som frie tilføjelser og måske af den grund er det almindeligt at skære alle over en kam og betegne dem som adverbialled, en tanke, som også findes hos Tesnière. Men på den måde er det ikke muligt at angive, når de faktisk fungerer som valensled, noget som slet ikke beskrives i grammatikkerne. Det skal være muligt at angive, at der er forskel på præpositionsforbindelsens rolle i eksempler som:

(7) *ἤκω δὲ εἰς τὴν σὴν οἰκίαν* (Lys.12.14, og jeg er kommet til dit hus)

(8) *καὶ ἐνταῦθα Κῦρος ἐξέτασιν καὶ ἀριθμὸν τῶν Ἑλλήνων ἐποίησεν ἐν τῷ παραδείσῳ* (Xen. *An.* 1.2.9, og så lod Kyros Grækerne opstille og foretog en optælling af dem i parken)

Det er især bevægelses- og opholdsverberne, der har plads for valensled i form af præpositionsforbindelse. For at skelne mellem et sådant led og en præpositionsforbindelse som fri tilføjelse kunne man kalde det første for stedsadverbial. Det er ganske vist en semantisk betegnelse, men det kan begrundes med, at det her er det semantiske indhold alene, der er valensbundet, og ikke den morfologiske form, præposition og kasus, som kan variere ved disse verber.

Det fundamentale problem ved de traditionelle grammatikker er som sagt, at de ikke skelner mellem ledfunktion og det materiale, som kan udfylde en given ledfunktion, men går ud fra materialet. Derved bliver det ikke klart, at forskelligt materiale kan udfylde samme ledfunktion. Det er især karakteristisk for *εἰμί* (jeg er) at prædikatet kan bestå af meget forskelligt materiale, f.eks.:

1. adjektiv:

(9) *πάντες κακοὶ ἔσονται* (Xen. An. 3.1.36, de vil alle være feje)

2. participium:

(10) *Θέογνις γὰρ καὶ Πείσων ἔλεγον ἐν τοῖς τριάκοντα περὶ τῶν μετοίκων, ὡς εἶέν τινες τῇ πολιτείᾳ ἀχθόμενοι* (Lys.12.6, for Theognis og Peison sagde blandt de tredive om metøkerne, at nogle af dem var fjendtligt stemt overfor forfatningen)

3. substantiv:

(11) *ὃς οὔτε στρατηγὸς οὔτε λοχαγὸς οὔτε στρατιώτης ὢν συνηκολούθει* (Xen. An. 3.1.4, (Xenophon), som fulgte med, skønt han hverken var strateg, lochag eller menig soldat)

4. præpositionsforbindelse angivende retning til /fra eller ophold:

(12) *ἔλεγεν, ὅτι ἡ ὁδὸς ἔσοιτο πρὸς βασιλέα μέγαν* (Xen. An. 1.4.11, han sagde, at krigstoget skulle gå (egl. ville være) mod storkongen)

(13) *αἱ δὲ πηγαὶ αὐτοῦ εἰσιν ἐκ τῶν βασιλείων* (Xen. An. 1.2.7, og dens (flodens) kilder kommer (egl. er) fra slottet)

(14) *βουλεύεται, ὅπως μῆποτε ἔτι ἔσται ἐπὶ τῷ ἀδελφῷ* (Xen. An. 1.1.4, han planlagde, at han aldrig mere skulle komme (egl. være) i sin broders magt)

5. adverbium:

(15) ἐν τῷ ἄνθρωπῳ, ὅθεν αἱ πηγαὶ (scil. εἰσιν, ὅθεν svarer til ἐξ οὗ) (Xen. An. 1.2.8, i grotten, hvorfra kilderne kommer (egl. er))

6. egentlig genitiv:

(16) Βοιωτῶν ἡ πόλις ἔσται (Lys.12.58, byen vil være Boioternes)

(17) ἦν δὲ καὶ οὗτος καὶ ὁ Σωκράτης τῶν ἀμφὶ Μίλητον στρατευομένων (Xen. An. 1.2.3, og både han og Sokrates var blandt dem, der drog i krig ved Milet)

En anden form for valensled ved εἰμί er den possessive dativ<sup>2</sup>:

(18) ἐνταῦθα Κύρω βασιλεία ἦν (Xen. An. 1.2.7, her havde Kyros (egl. var der for Kyros) et slot)

C. Kahn beskriver de forskellige former for subjektsprædikat ved εἰμί og typerne (4)-(6) kalder han for lokativiske. Man kunne også formulere det sådan, at der her ligesom ved bevægelses- og opholdsverberne er plads for stedsadverbial:

(19) ἐκ τῶν πολεμίων ἐλθεῖν (Xen. Cyr. 6.2.9, at gå bort fra fjenderne)

De første tre typer med nominalt prædikat kunne man kalde for angivelse af kvalitet. Det ser ud til, at stedsadverbial og prædikat er to varianter af samme ledfunktion, da de forekommer som alternativer her.

---

<sup>2</sup>Se K. Kulneff-Eriksson, som sammenligner εἰμί (jeg er) med possessiv dativ og ἔχω (jeg har) med objekt i akkusativ. Det fremgår, at den possessive konstruktion skulle være den enkleste måde at udtrykke et ejendomsforhold på på ældre indoeuropæisk og at alle de indoeuropæiske sprog oprindeligt udtrykte sig på den måde og først på et relativt sent stadium i deres udvikling har fået et egentligt have-verbum, som så i visse tilfælde næsten helt har fortrængt den possessive konstruktion, f.eks. på nygræsk og de romanske sprog (men f.eks. gli restano pochi amici /ce livre est à moi). På russisk derimod bruges have-verbum kun i meget begrænset omfang (slavisk). Det vil sige, at ἔχω med objekt i akkusativ semantisk svarer til den possessive konstruktion, bare udtrykt omvendt. Det er et meget brugt kriterium til at afsløre sætningsleds status som valensled at finde synonyme udtryk med indiskutable valensled, f.eks. objekt i akkusativ.

## 4.2 Kasus

I sin artikel, "Morfological semantics and syntax in the non-formalized sentence structure of Greek" beskriver H. Kurzová, hvad det er ved den græske grammatik, der gør, at vi må foretage en større proces for at nå ind til indholdet i en sætning. Det er ikke nok at sige om f.eks. en dativ, at den er instrumental, for at give en udtømmende beskrivelse af den. Det er nemlig også nødvendigt at afgøre, om den er valensbundet eller fri. Det er en proces, som vi foretager, tror jeg, uden at tænke særligt over det. Det kan illustreres via eksempel (20), hvor der er to dativer og en akkusativ

(20) (ἤν γνώμη)... Σελινουντίους ἢ βία ἢ ξυμβάσει διαλλάξαι αὐτοῖς (Thu. 6.47.1)

For at kunne forstå en sådan sætning må man undersøge, hvilken syntaktisk rolle disse led spiller. I et leksikon kan man få oplyst, at *διαλλάττω* har plads for en akkusativ og en dativ. For at afgøre, hvilken af de to dativer er valensbundet, må man inddrage verbets semantiske valens, "at forsone en med en anden". Derudfra kan man konkludere, at såvel akkusativen som dativen skal være animerede. Derfor må *αὐτοῖς* være direkte afhængig af *διαλλάξαι*, der altså bestemmer både akkusativens og dativens morfologiske form og semantiske indhold. Den anden dativ må da være en fri tilføjelse, et sætningsadverbial til den helhed, der udgøres af verballed og valensled. Sætningen kan da oversættes således: (det var planen) at forsone Selinunterne med dem enten gennem anvendelse af magt eller via en overenskomst.

Sagen er, at det græske kasussystem er syntaktisk mangetydigt, idet de tre oblique kasus er polyfunktionelle:

All three oblique cases are syntactically polyfunctional: they are used in Greek in the whole domain of syntactic relations, ranging from the primary object and secondary object to adverbials and the so-called adjuncts with a more or less central position.

The Greek accusative shows a large degree of polyfunctionality, the expression of direct object or of patient being only one of its functions... It is the semantic valency of verbs (the semantic property of the verb on the basis of which the verb opens a slot for its complements) requiring a particular complementation which disambiguates the accusative. The occurrence of a transitive verb like *λαμβάνω* (jeg tager) or *ἐσθίω* (jeg spiser) in a sentence identifies the accusative as the object rather than an ungoverned accusative of respect or time... The verb determines the

syntactic function of the nominal constituent and its morphological form, i.e. the choice of case and preposition.

For at forstå, hvordan en sætning er opbygget, er verbernes semantiske valens derfor helt afgørende. Ud fra den bliver det som oftest entydigt, hvilken participant der er direkte påvirket af verbalhandlingen, også når den pågældende er helt udeladt, som det langt oftere forekommer på græsk end på de moderne sprog:

- (21) οὐμὸς πατὴρ Κέφαλος ἐπίσθη μὲν ὑπὸ Περικλέους εἰς τὴν γῆν ἀφικέσθαι,  
ἔτη δὲ τριάκοντα ὥκησε (*scil. ἐν τῇ γῆ*) (Lys. 12.4, min far Kephalos blev overtalt af Perikles til at komme til landet og han boede (her) i tredive år)

Det væsentlige er, at leddet er forudset af verbets valensspecifikationer, at det er der latent, skønt det ikke er udtrykt materielt.

Disse her forhold, tror jeg, er medvirkende til, at et sprog som græsk kan forekomme utilgængeligt – der skal en arbejdsproces til, før man når til forståelsen. Den måde, hvorpå de traditionelle grammatikker er kommet læseren til hjælp, er f.eks. ved at lave et utal af kategorier indenfor de forskellige kasus. De kategorier kan være gode nok som en hjælp til at få en tekst oversat, hvis man da kan afgøre, hvilken type det er, man står overfor i det konkrete tilfælde. Men eftersom kategorierne er en blanding af syntaktiske, morfologiske og semantiske termer, kan de ikke danne grundlag for en syntaktisk analyse<sup>3</sup>.

En valensbeskrivelse skulle derimod være i stand til at beskrive et sprogs syntaks og semantik ved hjælp af et begrænset antal klassifikationskategorier. Dermed kan man opnå en mere kohærent og tilfredsstillende syntaktisk analyse. Og rent praktisk kan en valensbeskrivelse lette afkodningen af tekster, idet den giver en forventning om, at man kan finde visse led udtrykt eller underforstået ved bestemte klasser af verber.

#### 4.3 Objekt versus indirekte objekt

Når man har fået afdækket det syntaktiske hierarki, der er mellem funktioner og hvori verballeddet er kernen, har man brug for en syntaktisk terminologi til at beskrive dette forhold med. For de klassiske sprogs vedkommende har jeg ikke kunnet finde nogen dækkende terminologi, eftersom de ældre grammatikker er

---

<sup>3</sup> Af Herslunds kritik af de traditionelle franske grammatikker i RIDS kan man se, at fransk var i en lignende situation for tyve år siden.

lavet ud fra helt andre principper end de her omtalte, og den terminologi, der bruges på f.eks. de romanske sprog, kan man ikke umiddelbart overføre. Terminologien påvirker vores opfattelse af sproget og uklarheden kan dreje sig om noget så tilsyneladende enkelt som objektet. Der har været tradition for at "reservere" termen objekt til en ren akkusativ. Ved de verber, der har plads for en ren genitiv eller dativ, siger man så, at de "styrer" genitiv eller dativ. Men hvordan skal man forstå det? Hvordan skal man analysere det? Objekt, indirekte objekt, adverbialled?

H.W. Smyth, der gennem en årrække har været den toneangivende grammatik, giver os ikke meget med hensyn til dette:

§919 Objekt . - A verb may have an object on which its action is exerted. The object is a substantive (or its equivalent, 908) in an oblique case. An object may be direct (in the accusative) or indirect (in the genitive or dative): *Κῦρος δώσει ξ μνᾶς* (direct) *τῷ δούλῳ* (indirect) Cyrus will give six minae to the slave, *ἔλαβον τῆς ζώνης* (indirect) *τὸν Ὀρόνταν* (direct) they took hold of Orontas by the girdle (Xen. An. 1.6.10.)

§1552 – A noun stands in the accusative when the idea it expresses is most immediately (in contrast to the dative) and most completely (in contrast to the genitive) under the influence of the verbal conception (in contrast to the nominative).

I eksemplerne i § 919 er der et objekt i akkusativ sammen med en genitiv eller dativ, som så kaldes indirekte objekt i forhold til den direkte akkusativ. Man kan bemærke, at det drejer sig om den egentlige genitiv og den egentlige dativ. Dativen brugt på denne måde er jo det traditionelle indirekte objekt. Genitiven i eksemplet er lettere poetisk og det er ikke almindeligt, at man støder på verber, der foruden en akkusativ har plads for en egentlig genitiv. Det er meget nemmere at finde eksempler på verber, der har plads for en akkusativ og en separativ genitiv, f.eks.:

(22) *παύσαντες αὐτὸν τῆς στρατηγίας* (Xen. Hell. 6.2.13, efter at de fik ham afsat fra posten som strateg)

(23) *ἐκώλυον τῆς πορείας αὐτόν* (Xen. Ages. 2.2, de hindrede ham i at rykke frem)

Men måske ville H.W. Smyth ikke kalde den separative genitiv for indirekte objekt. Der er jo tradition for at betragte den separativ genitive historisk som en

oprindelig indoeuropæisk kasus og dermed som adverbial. Måske er det derfor, han har valgt et lidt atypisk eksempel. På samme måde er det almindeligt at betragte den instrumentale dativ historisk som en oprindelig indoeuropæisk kasus. Det skyldes jo den opfattelse, som der er enighed om, at genitiven overtog den oprindelige indoeuropæiske kasus ablativ rolle og dativen den oprindelige instrumentalis, da kasusene blev reduceret til de fem græske. Det er i den forbindelse vigtigt at gøre sig klart, at den historiske baggrund er én ting og den syntaktiske anvendelse på et senere tidspunkt en anden. Begge beskrivelser er vigtige, men på forskellige niveauer, og må endelig ikke blandes sammen.

H.W. Smyth giver os ikke svar på, hvordan vi skal opfatte en genitiv eller dativ ved bivalente verber. Når han omtaler genitiv eller dativ som indirekte, er det så i forhold til den direkte akkusativ eller er der noget i deres semantiske indhold, der gør dem indirekte, også når de er eneste valensled. Sådan har C.G. Tortzen<sup>4</sup> opfattet dem. Han indfører som den første termen valens i en græsk grammatik på dansk – et sådant fremskridt sker naturligvis i en skolegrammatik - men kalder egentlig genitiv og dativ for indirekte objekter og separativ genitiv og instrumental dativ for kasus for adverbialle led. Det giver, for mig at se, et forvrænget billede af det syntaktiske hierarki; idet det ikke er afgørende, hvilken indoeuropæisk kasus, der er tale om, men at et led i en bestemt kasus er valensbestemt. F.eks. beskrives en egentlig dativ og en instrumental dativ som valensled ved bivalente verber helt forskelligt :

(24) *μοι χαλεπαίνουσι* (Pl. *Phd.* 116c, de er vrede på mig)

(25) *Κύρω πολεμοῦντες* (Thuc. 1.13, idet de fører krig med Kyros)

Dativen i eksempel (24) er en egentlig dativ, så den ville han kalde indirekte objekt, mens dativen i (25) er instrumental/komitativ og dermed ville han beskrive den som adverbial.

## 5. Inddragelse af nyere teorier

### 5.1 M. Herslunds fire valensmønstre

Et givet sprogs konstruktioner kan opdeles i avalente, monovalente, bivalente og trivalente. Eftersom dette er en undersøgelse af valensleddene, vil jeg ikke komme ind på de avalente verber.

---

<sup>4</sup> ΒΑΣΙΣ, § 11,3 og 12,6,2.

Jeg har sat mig for at undersøge, om der for græsk kan opstilles de samme fire sætningstyper (valensmønstre), som M. Herslund har opstillet for fransk og som han mener også passer på andre sprog. Han opererer med fire ledfunktioner: verballed, subjekt, objekt og adjekt. Adjekt omfatter alle andre ledfunktioner end subjekt og objekt. M. Herslund betragter dem som varianter af samme ledfunktion, da de findes som alternativer ved visse verber og aldrig skulle forekomme sammen. Adjekt omfatter lokativobjekt (en anden term for stedsadverbial), præpositionalobjekt, dativobjekt og prædikat.

Lokativobjekt, præpositionalobjekt og dativobjekt (med undtagelse af visse pronominer) består af et substantivisk led med præposition på fransk og kan se ens ud:

(26) je laisse ma valise à la gare

(27) il pense à ses problèmes

(28) il répond à ses élèves

Det samme gælder ikke for græsk. Lokativobjekt består som på fransk for det meste af en præpositionsforbindelse (med akkusativ, genitiv eller dativ), men ser ud til også at kunne bestå af en ren genitiv (separativ)<sup>5</sup>:

(29) τοῦτο ὑμῶν δέομαι (Pl. Ap. 17c, jeg beder jer om dette)

Det animerede led i genitiv markeres som et "abstrakt sted" og man mærker bevægelsen væk fra. Det svarer til det, M. Herslund<sup>6</sup> kalder omvendt dativobjekt på fransk. Noget fjernes fra referenten i modsætning til ved andre dativobjekter:

(30) il a volé 1000 F à sa tante

(31) il lui a volé 1000 F

Genitiven kan også være ikke-animeret og som sted mere eller mindre abstrakt:

---

<sup>5</sup> I poesi finder man endnu de oprindelige rene kasus, separativ genitiv, lokativisk dativ og akkusativ:

(1) βάρων ἴστασθε (So. O.T. 142, rejs jer fra sæderne)

(2) οἰκεῖν οὐρανῶ (Pin. Nem. 10.58, at bo i himlen)

(3) πέμψομέν νιν Ἑλλάδα (Eur. Tro. 883, vi vil sende ham til Grækenland).

<sup>6</sup> Se RIDS p.23.

(32) τῆς μάχης τε ἐπαύσαντο (Hdt. 1.74.3, de afstod fra at kæmpe)

(33) παῦσαί με τῆς λυγγός<sup>7</sup> (Pl. *Symp.* 185d, at få mig til at holde op med at hikke)

(34) ἀποστερεῖ με τῶν χρημάτων (Isoc. 17.35, han berøver mig pengene)

Andre verber af denne type har præposition:

(35) ἡγεμόνα αἰτεῖν παρὰ τούτου (Xen. *An.* 1.3.16, at bede ham om en leder)

Som eksemplerne viser, kan genitiverne altså være såvel animerede som ikke-animerede. I begge tilfælde opfattes referenten for leddet som et sted (alt og alle kan betragtes som et sted) og det kan betragtes som en form for lokativobjekt på linje med genitiven støttet af præposition. Disse verber fungerer altså som en form for bevægelsesverber, men har en tilstrækkelig stærk valens til ikke at behøve præposition som støtte, måske fordi bevægelsen er entydig (det separative er iboende) modsat andre bevægelsesverber, hvor to bevægelser kan udtrykkes, som f.eks. i (46).

Dativobjektet svarer indholdsmæssigt til det franske, men materialet er aldrig en præpositionsforbindelse. Dog har visse verber mulighed for en alternativ konstruktion i form af en præpositionsforbindelse med akkusativ, et lokativobjekt i form af "abstrakt sted":

(36) λέγειν ταῦτα τοῖς στρατιώταις (Xen. *An.* 1.4.11, at sige dette til soldaterne)

(37) λέγω πρὸς αὐτὸν τάδε (Lys. 12.14, jeg siger dette til ham)

Præpositionerne har en fundamental lokativisk betydning ligesom de fleste oblique kasus på græsk og kombineres med bestemte kasus, men det er ikke korrekt at sige, at de "styrer" disse kasus, da de, oprindeligt frie adverbier, kun er der for at støtte den betydning, som allerede ligger i de pågældende kasus og på den måde tydeliggøre forholdet mellem et verbum og et substantivisk led i en

---

<sup>7</sup> Man kan bemærke, at παύω (jeg stopper) som alternativ til genitiven kan have prædikat til subjektet eller objektet:

(1) παῦσαι λέγουσα (Eur. *Hipp.* 706, hold op med at tale).

(2) παύσω τοῦτο γιγνόμενον (Pla. *Gorg.* 523c, jeg vil få dette til at holde op med at ske).

bestemt kasus<sup>8</sup>. Den egentlige genitiv, der angiver det område, som verbalhandlingen berører, og den egentlige dativ, der angiver den eller det, med henblik på hvilken en handling finder sted, havde formodentlig ikke oprindelig lokativisk indhold, hvilket kommer til udtryk i, at de sjældent har en præposition som støtte. Det er derimod bemærkelsesværdigt, at bevægelses- og opholdsverber ser ud til at være den eneste type, der næsten udelukkende har plads for et valensled i form af en præpositionsforbindelse. Andre verber, der har plads for præpositionsforbindelse, har en alternativ mulighed, f.eks.:

(38) μάχονται πρὸς ἀλλήλους (Isoc. 4.116, de kæmper mod hinanden)

(39) πολλοῖς ὀλίγοι μαχόμενοι (Thuc. 4.36, få kæmper med mange)

På den baggrund forekommer det rimeligt at antage, at en præposition altid retter fokus mod det lokativiske på græsk, rent konkret eller abstrakt, hvorfor der ikke bør skelnes mellem lokativobjekt og præpositionalobjekt som på fransk, hvor præpositionsforbindelse ofte svarer til ren oblik kasus på græsk, f.eks. dativobjekt, idet præpositionen er der til erstatning af kasusbetydningen. I de tilfælde er det lokativiske ikke i fokus. M. Herslund opfatter dativobjekt og lokativobjekt som præpositionalobjekter med en særlig markering, hvilket er muligt, da de har samme fysiske udtryk.

Herslunds fire typer er følgende:

- I. **Simpel uden objekt:** SV (subjekt, verbum)
- II. **Simpel med objekt:** SVO (subjekt, verbum, objekt)
- III. **Kompleks uden objekt:** SVA (subjekt, verbum, adjekt)
- IV. **Kompleks med objekt:** SVOA (subjekt, verbum, objekt, adjekt)
- V.

Det virker meget overskueligt med bare fire typer og der er ingen tvivl om, at der på græsk findes repræsentanter for dem alle.

Et eksempel på type I kunne være:

(40) ἡσθένει Δαρείος (Xen. An. 1.1.1, Dareios var syg)

Type II:

(41) Κῦρον δὲ μεταπέμπεται (Xen. An. 1.1.2, og han sender bud efter Kyros)

---

<sup>8</sup> Se H.W. Smyth §1638.

Type III:

(42) ἐν μέσῳ γὰρ ἤδη κείται ταῦτα τὰ ἀγαθὰ ἄθλα (Xen. An. 3.1.21, for nu ligger disse goder i midten som præmier)

Og type IV:

(43) λέγειν ταῦτα τοῖς στρατιώταις (Xen. An. 1.4.11, at sige dette til soldaterne)

Type I er klar. Type IV ser også ud til at fungere: Semantisk drejer det sig om at få placeret en ting eller person i akkusativ lokalt (lokativobjekt eller dativobjekt) eller kvalitetsmæssigt (prædikat til objektet).

Lokativobjekt:

(44) ἐκεῖνον πέμπω εἰς ἄστυ (Lys.12.16, jeg sender ham til byen)

(45) τὰς (relativ) δὲ ἐκ Λήμνου ἤγοντο (Hdt. 4.146.1, og (de kvinder), som de havde bragt med fra Lemnos)

Begge bevægelser kan være udtrykt samtidigt:

(46) ἀκόντια δὲ καὶ δοράτια ... ἐκ τῶν ἀνδρέωνων ἐκκομίσας εἰς τοὺς Θαλάμους συνένησε (Hdt. I.34.3, og kastespyd og lanser...lod han fjerne fra mandssalene og samle i (egl. til) mindre kamre)

Dativobjekt:

(47) Κύρος δίδωσιν αὐτῷ ἕξ μηνῶν μισθόν (Xen. An. 1.1.10, Kyros giver ham seks miner som løn)

Hvis det ikke er hele genstanden, men kun en del deraf, som kommer i en andens varetægt, er akkusativ erstattet med en egentlig genitiv, stadig i objektsfunktion:

(48) νῦν δέ μοι, Ἀγάθων, φάναι, μετάδος τῶν ταινιῶν (Pl. Symp. 213d, men giv mig nu, Agathon, sagde han, nogle af båndene)

Prædikat:

(49) ὑπισχνεῖτο δὲ αὐτῷ, εἰ ἔλθοι, φίλον αὐτὸν Κύρῳ ποιήσειν (Xen. An. 3.1.4, og han lovede ham at gøre ham til ven med Kyros, hvis han kom)

Det ser ud til at konstruktionen også findes i dativ:

(50) τούτοις χρώνται δορυφόροις (Xen. Hier. 5.3, de bruger dem som livvagter)

Ved enkelte verber er alle tre ledfunktioner mulige, f.eks. καθίστημι (sætter ned):

(51) μέχρι ἂν καταστήσῃ τοὺς Ἑλληνας εἰς Ἰωνίαν (Xen. An. 1.4.13, indtil han fik bragt Grækerne tilbage til Jonien) (rent lokativisk)

(52) ὃ καὶ τήνδ᾽ ἐπὶ τὴν πόλιν ἄκουσαν ἐν πολέμῳ τοῖς Ἑλλησι κατέστησεν (Pl. Menex. 242a, det som også bragte denne by i krig med Grækerne mod dens vilje) (abstrakt lokativisk, ligesom i følgende eksempel; dativ om resultat af bevægelse)

(53) ἐς ἀπορίαν καθίστασαν (Thuc. 7.75.4, de hensatte (de andre) i fortvivlelse)

(54) μέχριπερ ἂν τοῖς παισὶν καταστήσωσι τὸν ἐπίτροπον (Pl. Leg. 766d2, indtil de får indsat en formynder for børnene) (dativobjekt, omvendt konstruktion i forhold til ovenstående eksempler)

(55) τὸ πιστὸν ὑμᾶς...ἀπιστοτέρους...καθίστησιν (Thuc. 1.68, jeres tiltro...gør jer...mere mistroiske) (prædikat i form af adjektiv)

(56) ὃς κλαίοντά σε...καταστήσει (Eur. Andr. 634, han som...vil få dig til at græde) (prædikat i form af participium)

Ved andre verber er der mulighed for at vælge mellem lokativobjekt og dativobjekt eller lokativobjekt og prædikat:

(57) εἰς διδασκάλων πέμποντες (scil. τοὺς παιῖδας) (Pl. Prt. 325d, idet de sender børnene hen til lærerne)

(58) πέμπων αὐτῷ ἄγγελον (Xen. An. 1.3.8, idet han sender en budbringer til ham)

(59) λέγω πρὸς αὐτὸν τάδε (Lys. 12.14, jeg siger dette til ham)

(60) λέγειν ταῦτα τοῖς στρατιώταις (Xen. An. 1.4.11, at sige dette til soldaterne)

(61) οἷς καλοῖη ἐπὶ δεῖπνον (Xen. Cyr. 2.1.30, dem som han ville invitere (egl. kalde) til middag)

(62) πατέρα ἐμὲ ἐκαλεῖτε (Xen. An. 7.6.38, I kaldte mig fader)

Og atter andre har kun én mulighed, f.eks *δίδωμι* (jeg giver). Se eksempel (47).

Dog er der konstruktioner, som ikke umiddelbart falder ind under en af sætningstyperne. Det gælder verber med plads for to akkusativer. F.eks. har verberne i (34) og (35) som alternativ konstruktion to akkusativer:

(63) τούτων τὴν τιμὴν ἀποστερεῖ με (Dem. 28.13, han berøver mig værdien af de ting)

(64) Κύρον αἰτεῖν πλοῖα (Xen. An. 1.3.14, at bede Kyros om skibe)

Her gælder det om at finde frem til, om der er en eller anden form for hierarki, der alligevel gør det muligt at beskrive den som type IV.

## 5.2 Bivalente verber med plads for genitiv eller dativ

Type II og III er ikke åbenlyse på græsk. Det er nemlig ikke uden videre til at afgøre, om bivalente verber med plads for genitiv eller dativ hører ind under II eller III.

Ifølge S. Dik<sup>9</sup> kan kasusmarkering udtrykke såvel et leds semantiske som syntaktiske funktion. Under visse omstændigheder kan et leds semantiske funktion være afgørende for kasus, under andre kan det være et leds syntaktiske funktion. Det passer med det, som A. Meillet og J. Vendryès<sup>10</sup> siger om rektion:

Un verbe indo-européen ne “gouvernait” pas le cas de son complément; mais le nom apposé au verbe se mettait au cas exigé par le sens qu’il exprimait lui-même... Progressivement, les choses ont changé; les verbes ont, comme on dit, “gouverné” les noms en leur imposant certains cas déterminés... Les verbes qui admettent deux rections maintiennent le souvenir d’un état antérieur où les cas s’employaient suivant le sens et indépendamment du verbe.

---

<sup>9</sup> p. 20.

<sup>10</sup> p.523.

Græsk ser ud til delvist at repræsentere den indo-europæiske sætningsstruktur, som også beskrives således af A. Meillet:

Chaque mot a la forme que demande le sens à exprimer, non une forme commandée par un autre mot de la phrase...; l'autonomie du mot est le principe qui commande la structure de la phrase indo-européenne.

Derfor er valensleddenes kasus ikke fuldstændigt bestemt af verbet, men kasusene udtrykker deres specifikke betydning også i valensledsfunktion. Det kommer til udtryk ved de bivalente verber, som kan have valensled i de tre oblikke kasus og hvor to eller i enkelte tilfælde alle tre kasus er alternativer uden nogen påviselig semantisk forskel.

(65) τὰς ἀπλᾶς (scil. ἐπιθυμίας) ἐν ὀλίγοις ἐπιτεύξει (Pl. Resp. 431c, du vil støde på de enkle begæringer hos nogle få)

(66) ὀλκάδος ἀναγομένης ἐπιτυχῶν (Thuc. 3.3, efter at være stødt på et handelsskib, der var ved at tage afsted)

(67) ἡ τῶν Ἀθηναίων στρατιά...ἐπιτυγχάνει τρισὶ ναυσί (Thuc. 8.34, Atheniensernes hær støder på tre skibe)

For at afgøre, hvilken ledfunktion genitiv og dativ har ved bivalente verber, må man prøve at se på, hvori de adskiller sig fra eller ligner akkusativ ved bivalente verber. Karakteristisk for akkusativen er, at den i en aktiv konstruktion har den semantiske rolle patient og den syntaktiske funktion objekt og kan tildeles den syntaktiske funktion subjekt i en passiv konstruktion. Vedrørende akkusativ vil jeg henvise til det, som F. Blatt siger om den latinske akkusativ. Det mener jeg, også gælder for den græske akkusativ:

§ 111. Akkusativ angiver det Nominalbegreb, der i hele sin Udstrækning er Handlingens endelige Maal og Resultat (direkte Objekt) baade i rumlig og i overført Betydning saavel med som uden særlig Fremhævelse af Relationen ved Forholdsord.

F. Blatt mener, at der kun er én akkusativ og at den er gået fra lokalt at betegne retningens mål til også at betegne objektet. Det stemmer overens med det, som J. Lyons<sup>11</sup> siger om de semantiske roller agent og patient:

---

<sup>11</sup> Semantics 2, p.496.

But such transitive verbs as "hit" and "kill"...are traditionally described in terms which suggest that the agent is the source of the action and that the patient is its goal. Indeed, the very term "transitive" derives from this conception of the way the agent not only operates upon, but directs his action at, the patient; and, as far as verbs like "hit" (or "grasp") are concerned, the traditional association of transitivity with goal-directed activity is clearly quite appropriate. The entity that is referred to by means of the expression that functions syntactically as the direct object is both the patient, which (as traditional terminology puts it) suffers the effect of the action, and also the goal of movement... In so far as verbs like "hit" are typical of the class of transitive verbs taken as a whole, there is therefore a natural connexion between agency, causation and the source of movement, on the one hand, and between suffering the effect of an action and being the goal of movement, on the other hand. To say that an entity is either the source or the goal of movement is to treat that entity as a place.

Passiv er en måde, hvorpå man kan betragte en verbalhandling fra en anden synsvinkel end den semantiske rolle agentens. Passiv dannes ved at give subjektsfunktion til en anden end agenten. Ved et trivalent verbum kan det gøres således på engelsk:

(68) John gives the book to Mary

(69) The book is given to Mary by John

(70) Mary is given the book by John

På engelsk kan subjektsfunktionen ikke bare gives til patienten, men også til recipienten. På græsk (og dansk ?) kan recipienten normalt ikke tildeles subjektsfunktionen. Der findes dog en lille gruppe verber, der semantisk ligner "give-verber", som har den mulighed, f.eks. *ἐπιτρέπω* (overlader) og *ἐπιστέλλω* (pålægger). Verbalformen er ofte infinit i eksemplerne:

(71) *οἱ τῶν Ἀθηναίων ἐπιτετραμμένοι τὴν φυλακὴν* (Thuc. 1.126.11, de af Athenienserne, der var blevet overdraget vagten)

(72) *καὶ οἱ μὲν Βοιωτοὶ καὶ Κορίνθιοι ταῦτα ἐπεσταλμένοι* (Thuc. 5.37, Boioterne og Korintherne, som var blevet pålagt dette)

Der findes også verber med andre betydninger:

(73) *φθονηθεὶς ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσεύως* (af *φθονέω τινί*) (Xen. *Mem.* 4.2.33, misundt af Odysseus)

(74) *ἐκεῖνος καταψηφίσθη* (af *καταψηφίζω τινός*) (Xen. *Hier.* 5.2.36, han blev dømt skyldig)

H. Mulder arbejder med denne problemstilling ud fra de semantiske roller og stiller sig spørgsmålet: are non-accusative second arguments of two-place verbs Goals, or do they have some other semantic function? Han peger på, at hvis man antager, at genitiv og dativ ved bivalente verber ligesom akkusativ har den semantiske rolle patient og (dermed den syntaktiske funktion objekt) pga. deres lighed med akkusativ, er det svært at forklare, hvorfor de da har en anden kasus end akkusativ. Og hvis man antager, at de ikke fungerer som patient (og objekt), er det på den anden side svært at forklare deres ligheder med akkusativ

Argumenterne for at tildele dem samme semantiske rolle og syntaktiske funktion er, at genitiv og dativ i visse tilfælde bliver subjekt i passiv og at de kan være alternativer til akkusativ uden betydningsforskel. Det gælder f.eks. *πολεμέω* (fører krig), som findes i passiv med dativen tildelt subjektsfunktion lang tid, før det findes i aktiv med akkusativ, hvorfor udviklingen ikke kan være gået over akkusativ. I aktiv ser der ikke ud til at være en systematisk semantisk forskel på dativen og den senere akkusativ:

(75) *Κύρω πολεμοῦντες* (Thuc. 1.13, idet de førte krig med Kyros)

(76) *αὐτοῖ οὐκ εἰκότως πολεμοῦνται* (Thuc. 1.37.1, og de selv blev ikke med rette bekriget)

(77) *πολεμῶν ἐπαύσατο τὰς Ἀθήνας* (Diod. Sic. 4.61.3, han holdt op med at føre krig mod Athen)

Også genitiv ved *ἐράω* (jeg elsker) og *ἄρχω* (jeg leder) og dativ ved *βοηθέω* (jeg hjælper) tildeles subjektsfunktion i passiv:

(78) *ὥστε... ἐρῶο ὑπ' ἀνθρώπων* (Xen. *Hier.* 11.11, så at du kan blive elsket af mennesker)

(79) *ὑπὸ τοῦ Κύρου Σμέρδιος ἄρχονται* (Hdt. 3.74.3, de blev ledet af Kyros' søn Smerdis)

(80) τὸ βοηθεῖσθαι παρὰ τῶν ἥττων εὐπόρων (Arist. *Rhet.* 1383b28, det at blive hjulpet af dem, der ejer mindre)

I eksempel (80) kommer subjektsfunktionen i passiv dog ikke så tydeligt frem, da subjektet for infinitiven ikke er udtrykt.

ἐνοχλέω (forstyrrer) konstrueres med dativ og akkusativ i samme periode, uden at der kan påvises nogen semantisk forskel:

(81) οὐκ ἂν ἠνώχλει νῦν ἡμῖν ὁ Φίλιππος (Dem. 3.5, Philip ville ikke forstyrre os nu)

(82) εἰάν τι ἐνοχλήῃ ἡμᾶς (Xen. *Mem.* 3.8.2, hvis noget forstyrrer os)

Prædiketet til dativen ved χράομαι (bruger) tyder også på objektsstatus (se eksempel (50)).

Det er i denne forbindelse interessant at bemærke, at dativobjektet på fransk ifølge M. Herslund<sup>12</sup> har en særlig tæt tilknytning til verbalet og ligesom er rykket ind i dets "objektssfære". Det understreges af, at akkusativ- og dativpronominerne er ens udenfor 3. person og af at dativobjektet ved visse verber kan rykke ind og overtage objektets plads, hvis den ikke er udfyldt. Det gælder verber som servir, enseigner, fournir etc.:

(83) le valet a servi la soupe à la comtesse (trivalent konstruktion)

(84) le valet lui a servi la soupe

(85) le valet a servi la comtesse (bivalent konstruktion)

(86) le valet l'a servie

Måske kunne dette tjene som en støtte for, at det er rimeligt at beskrive dativ ved bivalente verber som objekt, men som adjekt ved trivalente verber, hvor der ud over dativen også er en akkusativ.

---

<sup>12</sup> RIDS p.18.

Argumenterne for at behandle genitiv og dativ ved bivalente verber anderledes end akkusativ er, at det relative pronomen ikke attraheres, hvis det står i genitiv eller dativ, men kun i akkusativ og at verbaladjektiver på *-τεος* altid konstrueres upersonligt. De tre første eksempler er fra A. Rijksbaron<sup>13</sup>:

(87) *περιεσταύρωσαν αὐτούς τοῖς δένδροισιν ἃ ἔκοψαν* (de lukkede dem inde ved hjælp af de træer, som de havde fældet)

(88) *περιεσταύρωσαν αὐτούς τοῖς δένδροισιν οἷς ἔκοψαν* (de lukkede dem inde ved hjælp af de træer, som de havde fældet)

(89) *ἀπέθανε ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν οἷς ἐβοήθησεν* (han blev dræbt af de mænd, som han havde hjulpet)

(90) *τῶν βοσκημάτων ἐπιμελητέον* (Xen. Mem. 2.1.28, man bør sørge for dyreflokkene)

A. Rijksbaron forklarer den manglende attraktion med, at akkusativ er den mest neutrale oblique kasus og derfor i visse tilfælde kan undværes som formelt funktionelt tegn, hvilket ikke gælder genitiv og dativ, hvorfor de ikke har samme funktionelle rolle som akkusativ, altså ikke er patient.

Der er altså argumenter både for og imod at tildele genitiv og dativ ved bivalente verber samme semantiske rolle og syntaktiske funktion som akkusativ. H. Mulder forsøger at forklare fænomenet med det, han kalder satellitabsorbering, en diakron model. Bivalente verber med plads for genitiv eller dativ har oprindeligt været monovalente verber med en fri tilføjelse, som så er blevet så almindelig, at den efterhånden er blevet opfattet som et valensbundet led. Sådan forsøger han at forklare forskellen mellem akkusativ og genitiv/dativ. Og mon ikke han vil sige det samme som A. Meillet bare med baggrund i valensforskningen? Jeg kan dog ikke rigtigt forstå, hvorfor det skulle være nødvendigt at antyde, at valensbegrebet ikke hører til i de ældste lag af indoeuropæisk. Det er vel nok at sige, at genitiv og dativ også i valensledsfunktion udtrykker deres specifikke kasusbetydning og netop derved understreger verbets semantiske indhold ligesom andre valensled (eller måske i endnu højere grad).

---

<sup>13</sup> A. Rijksbaron, 1981, pp.238-240.

Eksempler, hvor akkusativ er alternativ til genitiv eller dativ kunne tyde på, at genitiv og dativ har en tendens til at udvikle sig til den semantiske rolle patient. H. Mulder konkluderer da, at genitiv og dativ ved bivalente verber opfører sig som patient (kan tildeles subjektsfunktion i passiv), fordi deres status som valensled/objekt er vigtigere, dvs. i højere grad er afgørende for, hvordan de opfører sig end deres semantiske funktion er det. På samme tid bliver deres semantiske funktion som ikke-patient ved med at spille en rolle og bevirker restriktioner i form af manglende attraktion af det relative pronomener og upersonlig konstruktion ved verbaladjektiver på *-τεος*.

Denne teori kan måske også bidrage til at forklare de uoverensstemmelser mellem semantik og syntaks, som man støder på. Som eksempel kan nævnes verber med det semantiske indhold venlig/fjendtlig holdning. Nogle af disse verber har dativ, andre akkusativ, hvilket også kendes fra de moderne sprog:

(91) *ἐμοὶ ὀργίζονται* (Pl. *Ap.* 23c, de er vrede på mig)

(92) *εὐνοεῖν τοῖς κακόνοις* (Xen. *Cyr.* 8.2.1, at være venligssindet overfor de fjendtlige)

(93) *οὐκ ἐμὲ μείζω βλάψετε ἢ ὑμᾶς αὐτούς* (Pl. *Ap.* 30c, I vil ikke tilføje mig større skade end jer selv)

(94) *τὰς ψυχὰς ὠφελεῖτε διδάσκοντες* (Xen. *Cyr.* 2.3.23, I gavner jeres sjæle ved at undervise)

En tilsvarende forskel ser man f.eks. på tysk og italiensk:

(95) Ich hilfe ihm /lo aiuto

H. Mulder opstiller et skema over de forskellige faser i udviklingen af genitiv og dativ ved bivalente verber:

	Ledfunktion	Semantisk funktion	Udtryk
I.	fri tilføjelse (?) <sup>14</sup>	ikke-patient	genitiv /dativ
II.	valensled	ikke-patient	genitiv /dativ
III.	valensled	patient	akkusativ

<sup>14</sup> Spørgsmålstegnet er min tilføjelse.

Ikke alle bivalente verber vil være i samme fase på det samme synkrone niveau og nogle kommer aldrig til fase III.

H. Mulder anfører S. Diks beskrivelse af principperne vedrørende de formelle udtryk og det semantiske indhold i afledte konstruktioner:

- I. Formel tilpasning: konstruktioner af type x er under pres for at tilpasse deres formelle udtryk til den prototypiske model bestående af ikke-afledte konstruktioner af type x.
- II. Semantisk tilpasning: hvis en afledt konstruktion foretager den formelle tilpasning vil den også have en tendens til at tilpasse sit semantiske indhold til den prototypiske model.

Den prototypiske model for et bivalent verbum er agent og patient. Bivalente verber med plads for genitiv eller dativ, der som alternativ har plads for akkusativ, kan altså betragtes som eksempler på formel tilpasning, mens eksempler, hvor genitiv eller dativ kan tildeles subjektsfunktion i passiv, eventuelt er tegn på semantisk tilpasning.

## 6. Afsluttende bemærkninger

Konklusionen må nok blive, at der ikke umiddelbart findes noget entydigt svar på spørgsmålet angående genitivs og dativs ledfunktion ved bivalente verber. Når de fire sætningstyper, som passer på fransk, altså ikke uden videre kan overføres til græsk, er det vel, fordi græsk er i en anden fase i udviklingen end fransk og man stadig mærker endnu tidligere udviklingstrin. Det er så spørgsmålet, om det er rimeligt at antage, at genitiv/dativ ved bivalente verber på klassisk græsk i så høj grad har været følt som havende den semantiske rolle patient og at kausbetydningen dermed er så afsvækket, at man kan kalde dem objekter. Eventuelt kunne det i så tilfælde være nødvendigt at omdefinere objektsbegrebet. Man kunne også overveje, om det er rimeligt i nogle tilfælde at betegne genitiv/dativ som objekt og ikke i andre, men det kræver en mere omfattende undersøgelse. I den forbindelse kunne det være interessant at se på, hvilken udvikling der sker i senere græsk med disse verber – f.eks. om udviklingen generelt går i retning af akkusativ.

I det store og hele må man sige, at M. Herslunds valensmønstre og ledfunktioner kan bruges på græsk og giver mulighed for at få et overblik over konstruktions-typerne, både hvad angår syntaks, materiale og semantik, på en anden måde end den traditionelle historisk prægede beskrivelse gør det. Desuden peger denne analyse på fænomener, f.eks. genitiv og dativ ved bivalente verber og den dobbelte akkusativ, som beskrives utilstrækkeligt i de traditionelle grammatikker. Endelig

betyder indførelsen af adjekt, at det ved nogle af de verber, som har flere mulige konstruktioner, ikke er nødvendigt at tale om forskellige ledfunktioner og dermed heller ikke om flere forskellige verber indenfor det samme, ja knapt nok om forskellige betydninger, idet en specifikation af adjektet i lokativobjekt, dativobjekt eller prædikat afslører, hvad meningen er.

Vedrørende termen lokativobjekt kan man bemærke, at der sker en udvidelse af objektsbegrebet, der går videre end betegnelsen indirekte objekt. Termen objekt var jo oprindeligt begrænset til den rene akkusativ som valensled med den semantiske rolle patient. Objekt beskrev altså såvel den morfologiske form som det semantiske indhold udover at angive valensbundethed. Det traditionelle indirekte objekt ændrer ved den morfologiske form, men bevarer til dels det semantiske indhold. Ved termen lokativobjekt betyder objekt ikke andet end, at det pågældende led er valensbundet. Men det er måske alligevel den bedste løsning på problemet med at angive en skelnen mellem valensled og frie tilføjelser, da termen objekt indenfor den traditionelle terminologi er den eneste, hvormed man kan angive den form for valensbundethed.

## Litteraturliste

- F. Blatt, *Latinsk Syntaks i Hovedtræk*, København 1946
- S. Dik, *Functional grammar*, Amsterdam 1978
- U. Dönnges - H. Happ, *Zur Anwendung der Dependenz-Grammatik auf den Latein- und Griechisch-Unterricht*, Göttingen 1977
- J. Feuillet (ed.), *Actance et valence dans les langues de l'Europe*, Berlin 1998
- H. Happ, *Grundfragen einer Dependenz-grammatik des Lateinischen*, Göttingen 1976
- J. Herriman, *The indirect object in present-day English*, Göteborg 1995
- M. Herslund, Dativ. 'En syntaktisk-semantisk analyse af à N strukturer på fransk', i *RIDS, Tidsskrift for Romansk Institut Københavns Universitet*, april 1982
- M. Herslund, 'On valence and grammatical relations', i F. Sørensen (ed), *Valency. Three studies on the linking power of verbs*. Copenhagen Studies in Language, CEBAL Series No. 11, 1988, p.3-34
- M. Herslund, 'Valence et relations grammaticales', i *Linguistica XXXIV, 1, Mélanges Lucien Tesnière*, Ljubljana 1994
- M. Herslund, *Det franske sprog*, 1996 (ikke udgivet)
- M. Herslund og I. Baron, 'Introduction, Semantics of the verb have', i I. Baron, M. Herslund og F. Sørensen (eds), *Dimensions of possession, Typological studies in language* vol. 47, Amsterdam 2001
- C. Kahn, 'The verb "be" in ancient Greek', i *The verb "be" and its synonyms* (ed. J.W.M. Verhaar), Dordrecht/Boston 1973
- R. Kühner - B. Gerth, *Ausführliche Grammatik der griechischen Sprache*, Hannover 1898 – 1904
- K. Kulneff-Eriksson, *On "have" in ancient Greek*, Lund University Press 1999

- H. Kurzová, 'Morphological semantics and syntax in the non-formalized sentence structure of Greek' i *In the footsteps of Raphael Kühner*, Amsterdam 1988
- J. Lyons, *Semantics 1-2*, Cambridge 1978
- A. Meillet, *Introduction à l'étude comparative des langues indo-européennes*, Paris 1934
- A. Meillet - J. Vendryès, *Traité de grammaire comparée des langues classiques*, Paris 1927
- H. Mulder, 'Non-accusative second arguments of two-place verbs in ancient Greek', i *In the footsteps of Raphael Kühner*, Amsterdam 1988
- A. Rijksbaron, 'Relative clause formation in ancient Greek', i A.M. Bolkestein et al., *Predication and Expression in Functional Grammar*, London 1981
- A. Rijksbaron, *The syntax and semantics of the verb in classical Greek*, Amsterdam 1994
- E. Schwyzer - A. Debrunner, *Griechische Grammatik*, München 1950
- H.W. Smyth, *Greek Grammar*, Cambridge 1956 (første gang udkommet i 1920)
- L. Tesnière, *Elements de syntaxe structurale*, Paris 1959
- C.G. Tortzen, BASIS. Græsk grammatik for begyndere, København 1994